

Hollandse duinen

Judith Tempel

Colofon

Hollandse duinen

© 2021 Odyssee Reisgidsen vof | www.odyssee-reisgidsen.nl

© 2021 Judith Tempel | www.judithtempel.nl

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tekst: Judith Tempel

Redactie: Bas Arens

Serieredactie: Bartho Hendriksen en Leo Platvoet

Foto's: Bas Arens en Judith Tempel tenzij anders vermeld

Kaarten: ondergrond: TOP10NL-kaart (Kadaster) van Publieke Dienstverlening Op de Kaart (PDOK) | www.pdok.nl

Odyssee Reisgidsen

Odyssee Reisgidsen levert zijn titels als paperback of als e-book. Paperbacks zijn verkrijgbaar bij de (reis)boekhandel in Nederland en Vlaanderen, via Bol.com of de Odyssee-website. De e-books zijn verkrijgbaar via diverse platforms.

Uiteraard proberen wij de geboden informatie zo actueel en accuraat mogelijk te houden. Toch kunnen er onvolkomenheden en fouten in de tekst voorkomen. Odyssee aanvaardt daarvoor geen verantwoordelijkheid.

Volg Odyssee op Facebook, twitter en Instagram

www.odyssee-reisgidsen.nl | info@odyssee-reisgidsen.nl

Legenda

MK = Museumkaart | www.museum.nl

Foto omslag paperback: Gekerfde zeereep met witte duinen bij Parnassia in Zuid-Kennemerland

Foto titelpagina: Onderzoek in de witte duinen van de zeereep bij Noordvoort

Foto pag. 5: Damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Foto pag. 6: Stuifkuilen in de Coepelduynen

Foto pag. 130: Duintop van het Lazaretduin in het Noordhollands Duinreservaat bij Castricum

ISBN 9789461231352

Voorwoord

Wat is er leuker dan luwe duinpannetjes om lekker in te luieren, een vergezicht vanaf een hoge duintop, het zand langs je benen voelen stuiven, de ingetogen kleuren van het duingrasland, de mooie doorkijkjes aan de binnenduinrand, het verrassende plantje dat zomaar voor je voeten in het zand bloeit, het vosje dat je pad kruist, een hert bovenop een duin, een kiekendief of met geluk een velduil die langs zweeft, met storm tegen de wind in ploeteren over het strand, op een terras met je voeten in het zand de zon in de zee zien zakken. De duinen zijn dynamisch, steeds weer anders. Het landschap leeft! Ieder seizoen heeft zijn eigen kleur. Maar ook door het stuivende zand kan het landschap in korte tijd veranderen. Behalve natuur is er nog zoveel meer te beleven. Mooie landgoederen, verrassende musea, industrieel erfgoed, oude vuurtorens, leuke restaurantjes, een onverwachte tempel. Het valt met een pen te beschrijven maar beter is het zelf te ervaren. Dus trek je wandelschoenen aan of pak je fiets, trek erop uit en geniet!

Veel plezier,
Judith Tempel

Informatie

De redactie van deze gids is afgesloten in maart 2021 toen Nederland langzaam ontwaakte uit de corona-isolatie. Uiteraard hebben we geprobeerd de geboden informatie zo actueel en accuraat mogelijk weer te geven. Toch kunnen er onvolkomenheden en fouten in de tekst voorkomen. Odyssee aanvaardt daarvoor geen verantwoordelijkheid. Voor reacties, aanvullingen en suggesties: info@odyssee-reisgidsen.nl.

Updates en aanvullingen

Scan de QR-code voor updates van de gids Hollandse duinen of ga naar: <https://www.odyssee-reisgidsen.nl/item/hollandse-duinen-updates>.

Inhoudsopgave

1 | Hollandse Duinen verkennen

De gouden rand van Nederland 7

Vormen in het landschap 15

Odyssee's aanraders 22

2 | Van Hoek van Holland naar Scheveningen

Waar duin en Randstad zijn verweven 24

3 | Van Scheveningen naar Katwijk

Uitgestrekte duingebieden en oude landgoederen 41

4 | Noordwijk en de Bollenstreek

Vijftig tinten groen 54

5 | Van Zandvoort naar IJmuiden

Van landgoed tot wildernis 67

6 | Van Wijk aan Zee naar Egmond

Oude zeedorpen in het Noordhollands Duinreservaat 82

7 | Van Bergen naar Camperduin

Stuivend zand in de overtreffende trap 96

8 | Van Petten naar Den Helder

'Small is beautiful' 107

9 | Praktische informatie

Hollandse duinen van A tot Z 122

Verklarende woordenlijst 123

Register 125

Kaders

Ontwatering 11

Van verdedigingswerk tot woonplaats 28

Zeewaartse kustverdediging 34

Nationaal Park Hollandse Duinen 37

Zeedorpenlandschap 45

Menselijke invloed 50

Drinkwater uit de duinen 63

Let op: overstekende duinen 70

Recreatie 88

De kalkgrens bij Bergen 98

Grazers in de duinen 101

De bijzondere hydrologie van de duinen 111

Noordhollandsch Kanaal 115

De gouden rand van Nederland

Noordhollands Duinreservaat tussen Egmond en Bergen

Midden in de zandige kuststrook die van Noord-Frankrijk tot aan de kop van Jutland in Denemarken loopt, liggen de Hollandse duinen. In Nederland vinden we onze duinen heel gewoon maar op wereldschaal zijn kustduinen zeldzaam. Dat alleen al maakt ze speciaal. Het duinlandschap vormt een bijzonder habitat voor een groot aantal zeldzame soorten planten en dieren. Hoewel de duinen slechts één procent van Nederland beslaan, herbergen ze zo'n tweederde van alle plant- en diersoorten die we in Nederland kennen.

Onze kuststrook heeft naast de enorme biodiversiteit ook een grote cultureel-historische waarde. De geschiedenis van de duinen en de invloed van de mens op de ontwikkeling zijn zichtbaar en voelbaar in het landschap. En er zijn nog meer bijzondere functies. Duinen bieden bescherming tegen de zee. Bovendien bevindt zich onder de duinen een zoetwaterbel die niet alleen onze belangrijkste drinkwatervoorziening is, maar ook een scheiding tussen zoet en zout water vormt. Deze zoetwaterbel drijft op zout water en bij brede duingebieden is die zo groot dat het grondwater meters boven NAP ligt.

De vorming van dit bijzondere landschap heeft duizenden jaren geduurd en sporen van deze soms turbulente ontwikkelingen maken het zo boeiend. In vogelvlucht lijken de duinen overal hetzelfde. Een grijsgroen heuvelachtig landschap achter het strand. Als je beter kijkt, is er zoveel kleur en diversi-

teit te ontdekken. Nergens vind je het jaar rond zo oneindig veel tinten groen als in onze duinen. Wie in het voorjaar of de zomer in de duinen is, komt eindeloos veel soorten gele, blauwe, paarse, roze en witte bloemen tegen en in het najaar kun je er honderden soorten paddenstoelen vinden. Er is geen landschap dat zo leeft, verrast en blijft boeien als onze duinen.

De Hollandse kust is een aaneengesloten kustgebied met over het algemeen een brede duinenrij. Hierin onderscheidt het zich van de Deltakust van de Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden en van het Waddengebied. Getijdestromen gaan van zuid naar noord parallel aan de kust en zetten zand af. Zo zijn oude strandwallen ooit ontstaan. De westenwind overheerst en blaast zand de duinen in. Bij storm neemt de getijdestroom zand mee en erodeert een deel van de afzetting weer. De vastelandsduinen van Noord- en Zuid-Holland zijn grotendeels jonge duinen, hoge duinen liggend op een ondergrond van eerder gevormde strandwallen en oude duinen. Tussen Petten en Den Helder ligt een opvallend smalle duinenrij met dijken en uitgestrekte polders erachter. De 'Kop van Noord-Holland' vormt een uitzondering met een relatief jong landschap waar oude duinen en strandwallen ontbreken en waar in de 15de eeuw ten noorden van Petten nog een waddengebied lag.

De vorming van strandwallen en oude duinen

Oude Duinen in het duingebied Solleveld bij Den Haag

Zo'n 15.000 jaar geleden, tijdens de laatste ijstijd, lag Nederland niet aan zee en was Groot-Brittannië te voet bereikbaar. De zeespiegel was zo'n 120 m lager dan nu. Toen de zeespiegel begon te stijgen na de ijstijd, liep de Noordzee vol. Tus-

sen ca 5000 en 2500 jaar geleden zijn de strandwallen en oude duinen in ons kustlandschap gevormd. In de periode daarvoor werden waarschijnlijk ook al strandwallen gevormd maar deze zijn, door de snelle zeespiegelstijging, weer geërodeerd. De kustlijn verplaatste zich in die tijd landinwaarts. Strandwallen werden onderbroken door zeegaten met grote lagunes en waddegebieden erachter. De vorming van strandwallen kon de kusterosie niet bijhouden. Rond 5000 jaar geleden veranderde deze situatie. De snelheid van de zeespiegelstijging nam af en zeegaten slibden dicht. Door sluiting van de kustlijn kwam waarschijnlijk een grote hoeveelheid zand beschikbaar voor het uitbouwen van de kust. Strandwallen (lange, smalle zandbanken) werden gevormd door zee-stromingen en golfwerking en vormden een afzetting parallel aan de kust. Tussen de strandwallen, westwaarts werden steeds nieuwe gevormd, lagen strandvlaktes. De wind kreeg vat op het zand van de drooggevalen strandwallen en kleine, lage duinen ontstonden in het nieuw gevormde landschap, de zogenaamde oude duinen. In de lagunes achter de strandwallen, die nu beschermd lagen voor de zee, begon de ontwikkeling van veen. Terwijl de zeespiegel vijftien meter steeg in deze periode, besloeg de uiteindelijke uitbouw van de kust zes tot tien kilometer.

De ontwikkeling van jonge duinen

De jonge duinen die nu voornamelijk ons kustlandschap domineren, zijn ca 1000 jaar geleden ontstaan. De periode van de vorming van dit landschap valt vermoedelijk samen met het begin van een sterk terugtrekkende kustlijn. Door erosie van de kust kwam veel zand beschikbaar voor de wind. Door de enorme verstui-ving van de grote hoeveelheid zand ontstonden grote duinvormen die over het oude landschap heen rolden. Het zijn loopduinen en paraboolduinen die in deze waarschijnlijk zeer roerige verstui-vingperiode werden gevormd.

Loopduinen zijn bijna kaal en hebben redelijk ronde vorm met aan de lijzijde (zijde waar de wind niet op staat) een steile storthelling die, door het verstui-vingproces, over het landschap wandelt. Aan de loefzijde is de helling minder steil.

Paraboolduinen worden gevormd in samenspel met vegetatie. De rug van het duin vormt een paraboel waarbij de armen naar de windrichting wijzen. De loefzijde heeft een steile helling met een uitgestrekte vlakke vallei ervoor waar zand uit stuift, waardoor de kop steeds verder ophoogt. Vegetatie is belangrijk voor de vorming van dit type duinen. Bij de armen wordt zand minder snel aangevuld waardoor vegetatie kans krijgt om te groeien. De lijzijde heeft, net als bij loopduinen, een steile storthelling die steeds verder wandelt en alles begraaft dat op zijn weg komt. Paraboolduinen horen tot de grootste duinvormen die we in Nederland kennen. Loopduinen en paraboolduinen beginnen met groeien in de zeereep en maken zich los om verder door het landschap te wandelen. In de tijd dat de jonge duinen het landschap vormden was dit met een snelheid van vijf tot tien meter per jaar. Onderweg werden ze breder door het aansluiten bij andere exemplaren. Een aantal paraboolduinen aan elkaar heet een kamduin. De binnenduinrand is een aan elkaar gesmolten rij van oude paraboel- en loopduinen. Wandelende duinen hebben een belangrijke rol in de natuur. Ze zorgen voor verjonging. Ze stuiven over oude vegetatie heen dat begraven wordt en afsterft. In de vlakke vallei die het duin achterlaat kan pioniervegetatie, met vaak zeldzame en voor de duinen unieke soorten, zich vestigen. Deze vegetatie ontwikkelt zich

